Страта Джордано Бруно (17 лютого 1600 р.) як акт інституційного насильства Римсько-Католицької Церкви: історико-правовий і богословський аналіз

Віктор БЕДЬ
доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор

Карпатський університет імені Августина Волошина
Ужгородська українська богословська академія

м. Ужгород
21 лютого 2026 року

Богословсько-правове есе

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено історико-правовий та богословський аналіз страти Джордано Бруно 17 лютого 1600 року як акту інституційного насильства Римсько-Католицької Церкви. Досліджено механізм діяльності інквізиції Римсько-Католицької Церкви в контексті концентрації духовної та квазідержавної влади, окреслено роль Папи Римського Климента VIII у період розслідування та виконання смертного вироку. Подію розглянуто з позицій

сучасного міжнародного права, свободи совісті та права на життя. Особливу увагу приділено богословському виміру проблеми та суперечності між практикою інквізиції та євангельським вченням Христа. Стаття формулює морально-правову оцінку страти Бруно як прояву узурпації духовної влади та гальмування інтелектуального розвитку суспільства.

Ключові слова: Джордано Бруно; Римсько-Католицька Церква; інквізиція Римсько-Католицької Церкви; Климент VIII; інституційне насильство; свобода совісті; право на життя; узурпація духовної влади; богословська етика; історія Церкви; права людини; геліоцентризм; множинність світів.

ABSTRACT

The article provides a historical-legal and theological analysis of the execution of Giordano Bruno on February 17, 1600, as an act of institutional violence by the Roman Catholic Church. The study examines the functioning of the Inquisition of the Roman Catholic Church within the framework of concentrated spiritual and quasi-state authority, highlighting the role of Pope Clement VIII during the investigation and enforcement of the death sentence. The event is evaluated from the perspective of modern international law, freedom of conscience, and the right to life. Particular attention is given to the theological dimension and the contradiction between the practice of the Inquisition and the Gospel teaching of Christ. The article formulates a moral and legal assessment of Bruno's execution as a manifestation of the usurpation of spiritual authority and an impediment to intellectual development.

Keywords: Giordano Bruno; Roman Catholic Church; Inquisition of the Roman Catholic Church; Clement VIII; institutional violence; freedom of conscience; right to life; usurpation of spiritual authority; theological ethics; Church history; human rights; heliocentrism; plurality of worlds.

17 лютого 1600 року на площі Campo de' Fiori (Площа Квітів) у Римі за вироком інквізиції Римсько-Католицької Церкви було публічно страчено через спалення живцем Джордано Бруно — філософа, богослова, поета й мислителя доби Відродження.

Це був не приватний ексцес окремих осіб, а інституційний акт, здійснений від імені Римсько-Католицької Церкви через її каральний орган — інквізицію, яка діяла в системі її ієрархічної влади.

Понтифікат Климента VIII: інституційна відповідальність Римсько-Католицької Церкви за страту Джордано Бруно

Джордано Бруно (1548 – 17 лютого 1600) був заарештований у 1592 році. Слідство здійснювала інквізиція Римсько-Католицької Церкви. Майже вісім років він перебував у в'язниці. Йому інкримінували єресь, критику церковної ієрархії, підтримку геліоцентричної моделі (астрономічної системи, за якою Сонце є центром Сонячної системи, а Земля та інші планети обертаються навколо нього), а також учення про безмежність Всесвіту та множинність світів.

На момент арешту, розслідування і страти Джордано Бруно Папою Римським був Климент VIII (у миру Іполіто Альдобрандіні; роки життя: 1536–1605; понтифікат: 1592–1605).

Саме за його понтифікату інквізиція Римсько-Католицької Церкви завершила слідство, винесла остаточний вирок і здійснила його виконання щодо Джордано Бруно. Страта відбулася в період здійснення верховної духовної та церковної влади Папою Римським Климентом VIII.

Отже, йдеться про один історичний період і одного Папу Римського, за правління якого:

- відбувалося розслідування у справі Джордано Бруно;
- було винесено обвинувальний вирок;
- здійснено публічну страту через спалення живцем.

З огляду на сучасні правові й моральні критерії — так само як і з позиції загальнолюдських принципів справедливості, що були чинними й у минулому, — цей вирок може бути кваліфікований як упереджений, несправедливий і за своєю суттю злочинний, а сама страта — як акт інституційного насильства та злочин проти життя, людської гідності й свободи думки. Така оцінка ґрунтується на фундаментальних засадах права і справедливості, які не можуть бути зведені виключно до історичного контексту.

При цьому слід чітко усвідомлювати, що інквізиція Римсько-Католицької Церкви діяла не автономно, а в межах офіційної церковної політики та тогочасної догматики як ієрархічна структура, підпорядкована верховній владі Папи Римського.

Правова кваліфікація: злочин інституції

З позиції сучасного міжнародного права та доктрини прав людини страта за переконання є:

- переслідуванням за світогляд;
- порушенням права на життя;
- посяганням на свободу думки і совісті;
- проявом інституційного насильства.

Якби така справа розглядалася сьогодні, вона була б кваліфікована як тяжке порушення фундаментальних прав людини.

Історичний контекст XVI століття може пояснювати механізм події, але не може слугувати її виправданням.

Коли інституція, що претендує на духовну владу та моральний авторитет, використовує каральний механізм для фізичного знищення інакодумця, це становить акт злочинної діяльності в сучасному правовому розумінні.

Узурпація влади і концентрація повноважень

Інквізиція Римсько-Католицької Церкви поєднувала в собі:

- функцію догматичного тлумачення віровчення відповідно до власного розуміння та офіційної церковної позиції (визначення того, що вважалося «правовірним» або «єретичним»);
- функцію слідства;
- функцію судового розгляду;
- функцію карального органу та виконання покарання.

Не існувало незалежного апеляційного механізму або зовнішнього перегляду рішень.

Тлумач догми, обвинувач, суддя і виконавець вироку фактично перебували в межах однієї церковно-судової структури Римсько-Католицької Церкви.

Це становить класичну модель узурпації влади — концентрацію духовних і квазідержавних повноважень без механізмів незалежного контролю та правових гарантій захисту особи.

Коли інституція проголошує себе єдиним і безпомилковим інституційним носієм істини та карає за відступ від власного тлумачення, вона виходить за межі пастирського служіння. У такому разі духовна влада трансформується в

авторитарний примус, що суперечить принципам свободи совісті, людської гідності й самому євангельському вченню Ісуса Христа.

Неуцтво, страх і регрес

Страта Джордано Бруно Римсько-Католицькою Церквою засвідчила:

- страх перед вільнодумством, свободою слова та новою науковою космологією;
- нездатність вести відкритий богословський діалог і співвідносити догматичні положення з науковими відкриттями;
- ототожнення церковної догми з абсолютною істиною та її примусове нав’язування як єдино допустимого світоглядного порядку.

Джордано Бруно не був астрономом у сучасному науковому розумінні; він був філософом-натурфілософом, який розвивав космологічні ідеї. Проте його концепція безмежності Всесвіту та множинності світів значно випереджала інтелектуальні уявлення свого часу.

Реакція Римсько-Католицької Церкви на його вчення була не богословською дискусією і не спробою глибшого осмислення істини, а застосуванням карального механізму, що завершився фізичним знищенням мислителя.

Об’єктивно це стало проявом інституційного забобонства та інтелектуального регресу, який стримував розвиток вільної наукової думки та формував атмосферу страху перед самостійним світоглядним пошуком.

Протиріччя з Євангелієм і вченням Христа

Євангеліє не містить жодного заклику до страти за переконання.

Ісус Христос не створював карального трибуналу і не закликав до фізичного покарання за світоглядні розбіжності. Він не застосовував насильства до інакодумців, а проповідував любов як основоположну заповідь і вищий моральний закон людських відносин.

Він проголошував свободу волі та особисту відповідальність людини перед Богом.

Старий і Новий Завіт у християнській традиції тлумачаться через призму любові, милосердя, гідності людини та безумовної цінності людського життя.

Страта за переконання:

- суперечить євангельському принципу свободи і вільної волі людини, дарованої їй Творцем;
- суперечить християнській антропології, яка розглядає людину як образ і подобу Божу, наділену гідністю, свободою та моральною відповідальністю;
- суперечить духовному сенсу віри як добровільного і вільного прийняття істини, що не може бути нав'язана силою.

Таким чином, діяльність інквізиції Римсько-Католицької Церкви у справі Джордано Бруно та здійснене нею публічне спалення живцем як форма смертної кари, що по суті становило свавільне позбавлення життя, перебували у прямому протиріччі з моральним ядром християнства, Євангелієм і вченням Ісуса Христа.

Наслідки для науки і суспільства

Ідеї Джордано Бруно пережили вогонь і несправедливий вирок інквізиції Римсько-Католицької Церкви.

Сучасна космологія підтвердила безмежність космічного простору та множинність планетних систем, що свідчить про випереджальний характер його космологічних припущень.

Однак публічна страта носія новаторських ідей створила атмосферу страху, яка:

- гальмувала відкриту наукову дискусію;
- породжувала самоцензуру та інституційну релігійну цензуру;
- формувала підпорядкування наукової думки догматичному церковному контролю, навіть тоді, коли наукові пошуки виходили за межі усталених богословських схем.

Фізичне знищення мислителя, здійснене у формі публічного спалення живцем, не зупинило пошуку істини, але поставило під серйозний моральний сумнів інституційну практику Римсько-Католицької Церкви в той історичний період. Замість свідчення Євангелія та проповідування любові було застосовано насильство, зневагу до людської гідності й життя, а вогнище стало символом залякування та примусу.

Морально-правовий і богословський підсумок

Страта Джордано Бруно була:

- злочином проти життя конкретної людини;
- злочином проти свободи думки та вільного світоглядного пошуку;
- злочином проти людської гідності;
- проявом узурпації духовної влади Римсько-Католицькою Церквою через привласнення квазідержавних каральних повноважень;
- актом, що суперечив Євангелію та вченню Ісуса Христа.

Називаючи вбивство Джордано Бруно, здійснене інквізицією Римсько-Католицької Церкви, злочином, ми не переслідуємо мети породження ворожнечі чи конфесійного протистояння. Йдеться про моральну і правову оцінку конкретного історичного факту з позицій справедливості, гідності людини та християнської етики.

Правда про минуле необхідна не для розпалювання конфліктів, а для утвердження відповідальності та запобігання повторенню подібних трагедій у майбутньому. Лише через чесне визнання історичних помилок можливе очищення пам’яті та відновлення моральної довіри.

Будь-яка інституція — релігійна чи світська — яка привласнює собі абсолютну й безапеляційну монополію на істину та карає за переконання, стає на шлях духовної деградації, правового свавілля і порушення фундаментальних принципів людської свободи, гідності та верховенства права, а в християнському вимірі — відступає від духу й вчення Ісуса Христа. Назва інституції або її символічний авторитет не можуть виправдати насильства, здійсненого в ім’я «істини», що проголошується без поваги до свободи совісті та права на критичне осмислення.

17 лютого 1600 року стало не лише днем страти філософа Джордано Бруно. Воно стало історичним застереженням щодо небезпеки поєднання духовної влади з привласненими квазідержавними судовими, цензорськими та репресивними повноваженнями.

Істину неможливо спалити, як неможливо знищити справжню віру, очищену від забобонства та примусу. Проте можна назавжди поставити під сумнів моральний авторитет того, хто, прикриваючись іменем Бога, запалює вогонь під ногами людини за її переконання і пошук істини.